

AZ ISKOLAI EGÉSZSÉGÜGY JÖVŐJE.

FELOLVASTATOTT AZ ORSZ. KÖZEGÉSZSÉGI EGYESÜLET ISKOLAORVOSI
SZAKOSZTÁLYÁNAK DÍSZÜLÉSÉN, 1905 OKT. 24-ÉN.

Az iskolaorvosi szakosztály 10 évi fennállásának évfordulója alkalmából egy pillantást kívánt vetni eddigi működésére. De miután a cselekvés, a munka emberének szemében egy visszapillantás csak arra való, hogy abból a jövőre nézve tanúságokat vonjunk le és új erőt merítsünk a munka folytatására. a szakosztály nem akart megelégedni ezzel, hanem egy pillantást kívánt vetni a jövőre is, és megtisztelt engem azzal, hogy a próféta szerepét reám bízta.

Vannak hamis és vannak igaz próféták. Önökre bízom mélyen tisztelt hallgatóim előadásom után eldönteni azt, hogy én melyik kategóriába tartozom. Én egyelőre csak azt kívánom megmondani, hogy nézetem szerint ki a hamis — ki az igaz próféta.

Nem az a hamis próféta, a ki a néppel el akarja hitetni, hogy *egyedül ő az*, a ki egy népboldogító misszióval lett megbízva; *egyedül ő az*, a ki az emberek előtt feltárja az igazságot; *egyedül ő az*, a kinek száján keresztül beszél egy, az egész világot mozgató hatalom, holott jól tudja, hogy a dolog nem így áll.

Ez, lehet hogy nem egyéb mint egy fogás hívek salogatására, egy ügy, egy eszme érdekében, mely magában véve jó és üdvös.

Hamis próféta csak az, a ki egy álmot, egy rögeszmét, egy utópiát állít a nép elé és vele el akarja hitetni, hogy *ez a jövő!*

Az igaz próféta nem indul ki egyéni kívánságaiból vagy ideáljából, még kevésbé rögeszmékből vagy előítéletekből,

hanem megfigyelve az emberi társadalom mozgató erőit, valódi szükségleteit és haladásának irányát és tempóját, ezekből levonja következtetéseit és ezekből alkotja meg a jövő képét.

Kívánságom volt ilyen úton haladni. Ha netalán eltévedtem, ezt ne tulajdonítsák az akarat gyöngeségének, hanem az ember gyarlóságának.

A társadalom mozgató erői nem voltak mindig ugyanazok és különösen a legújabb idők tapasztalatai tanítanak meg bennünket arra, hogy ezen erők miért és miként változnak.

Változnak azért, mert változik az maga, a mit társadalomnak nevezünk.

Míg ugyanis eddig, sőt jó részben még mostan is, az, a mi a társadalmat képviseli, az, a mi az államokon belül a népek sorsát intézte és intézi, nem az emberek összességéből, hanem egyes kisebb érdekkörökből áll, melyek első sorban nem az összes nép, hanem saját jólétüket tartották és tartják szem előtt; addig az újabb haladó irány mindinkább háttérbe szorítja ezen kisebb külön érdekű köröket és oda törekszik, hogy a népek valódi életfeltételei találjanak kielégítést.

Azon mértékben tehát, a mint ezen irányzat a gyakorlati életben érvényesül, az emberek figyelme és tevékenysége elterelődik olyan kérdésektől, melyek az államokat azelőtt mozgatták, sőt megrázkódtatták, a nélkül, hogy ezen megrázkódtatások szülőokai valóban a néplélekben fakadtak volna.

A nép maga mindenütt közönyös politikai, hatalmi fajvagy nemzetiségi, sőt vallási kérdésekkel szemben is és csak akkor vesz részt ilyenek által előidézett küzdelmekben, ha sikerül vele elhítenni azt, hogy ezek szoros kapcsolatban állanak anyagi érdekeinek előmozdításával.

Azért tehát, mert a nép mindinkább belátja azt, hogy azon tevékenység, melyre felhasználtatott, vajmi kevés haszonnal járt jólétének biztosítására, folyton összébb és összébb zsugorodnak az emberek összességét vezető érdekkörök annyira, hogy idővel teljesen megváltozik az emberi társadalom képe és teljesen megváltoznak az ezt mozgató erők.

Arra a kérdésre, hogy miképpen változnak azok az erők, azaz hogy milyen irányt váltja fel a régebbit? már az elmondottakban megtaláljuk a választ.

Az új irány a realiztikus. Keveset törődve külpolitikával, minden ember saját meggyőződésére, kedélyére, hagyományaihoz való ragaszkodására és általában lelki szükségleteire bízva olyan ügyeket, melyek az ember életfenntartásával szoros kapcsolatban nincsenek, ez utóbbinak biztosítását tűzi ki legfőbb céljául, felhasználva a kultúra összes vívmányait és fegyvereit. És a mint hajdan diadalkaput emeltek annak, a ki mint triumphatur egy legyőzött vagy elpusztított nép utolsó maradványait bilincsekbe verve mutatta meg az ujjongó népnek, úgy ma és később még inkább, karjaira fogja emelni a nép és babérrel megkoszorúzni azt, a ki egy új fegyvert hoz az emberiség számos ellenségeinek egyike ellen, vagy a kit milliók áldása követ, kiket ínségből, nyomorból és betegségből a tudomány fegyvereivel felszabadított.

A célt, mely felé a modern társadalom halad, tehát világosan látjuk.

Épp oly világosan látjuk-e az eszközöket is, melyek annak elérésére szolgálnak?

Azt mondhatjuk, hogy egyes részleteiben nem, mert nincs az az emberi elme, mely áttekinthetné az emberek megszámlálhatatlan viszonyait egymáshoz és a közösséghez, mely képes volna mindegyik számára a legalkalmasabb szabályt kitalálva, a jövő társadalmat előre megkonstruálni. A kik ilyesmire vállalkoznak, azok hamis próféták olyan értelemben, a mint azt már előadásom bevezetésében körülírtam; azok álmokképekből, rögeszmékből indulnak ki és jólehet realistáknak hiszik magukat, még sem ilyenek, hanem fantaszták, a kik az életet nem ismerik és nem tudják, hogy a fejlődés törvényei, valamint minden egyes élő lényen, úgy az emberi társadalmon is uralkodnak, melynek minden egyes tagjának fejlődési módja és iránya determinálja majdan a jövő társadalmat és annak intézményeit.

A társadalom intézményei csak lépcsőről-lépésre változhatnak az egészséges fejlődés irányában úgy, hogy minden egyes reformnál megvizsgáljuk azt, hogy csakugyan a főcél felé vezet-e s hogy oly módon tervezzük-e annak keresztülvitelét, mely valóban a legalkalmasabbnak látszik az adott körülmények között.

De ha ezek szerint részleteikben nem ismerjük és nem is ismertetjük a főcél — *az emberiség összességének lehető legnagyobb jóléte* biztosítására szolgáló eszközöket, *egyvet* biztosan tudunk, t. i. azt, hogy a legfontosabb eszköz a *munka* és *ennek*

megbecsülése és azt is tudjuk, hogy bármilyen módon, bármilyen intézményekkel vagy reformokkal történjék is, és bármilyen küzdelmek árán, a társadalom feladata nem lehet más, mint a munka szervezése és megbecsülésének biztosítása.

De ha ez így áll, mélyen tisztelt hallgatóság, ha megvagyunk győződve arról, hogy az emberek jólétét csak a munka biztosíthatja — a szervezett és honorált munka — s ha látjuk azt, hogy az egész civilizált világ ennek tudatára ébredett s hogy nincs erő, mely hatalmasabban döngetné a régi társadalom kapuit, mint éppen ezen köztudat: sokat mondok-e, ha azt állítom, hogy a modern, de még inkább a jövő társadalom a *munkabírást*, a *munkaképességet* fogja elsőrangú társadalmi kérdésnek tekinteni, mint a megkívánt munkateljesítés föltételét. És ha most azt kérdezzük: mi az, a mi a munkabírást, a munkaképességet biztosítja? Akkor válaszunk természetesen csak az lehet, hogy az emberek, a munkások egészsége s hogy az, a mi a munkaképességet és vele a modern társadalom céljait leginkább fenyegeti — a betegség. Így tehát, azt hiszem, kimondhatjuk: hogyha a közegészségügy eddig nem is részesült abban a gondban és ápolásban, mely megillette volna: ha számos esetben és sok helyen az államhatalom csak alárendelt fontosságúnak tekintette is, mely nagyobb áldozatokra nem érdemes; ha elég sokszor láttuk is azt, hogy akár csak egy vadászati törvény alkotása jobban emotionálja a parlamentet, mint az a kérdés, mit kellene tenni, hogy valahol a gyermekeknek egy harmadrésze el ne pusztuljon diftériában vagy vörhenyben: ez biztosan meg fog változni, meg fog változni annyira, hogy azon dolgok jelentősége, melyek még most foglalkoztatják azokat a köröket, melyek az államok ügyeit intézik, el fognak törpülni azon nagy kérdés előtt: hogyan védjük meg az emberiséget satnyulás és betegség elől, hogyan biztosítsuk számára a munkabírást, tehát a kenyeret és jólétet adó munkát.

E felett gondolkozva a társadalom kétség nélkül azon eredményhez fog jutni, *hogy egyedül az iskola az*, mely a nemzetek egészséges fejlődését, épségét, munkabírást biztosíthatja.

Kimondottam már más helyen és ismétlem most: Az iskola közvetlenül a tanítványra és közvetve az egész népre hat. Mind-egyik tanuló úgyszólván egy kulturális centrum, a melyből a tudás átmegegy olyan emberekre is, kik közvetlenül tanításban nem részesülnek.

Hatósági intézkedések magukban véve, még ha a legjobbak volnának is, soha sem fogják kierőszakolni azt, a minék keresztülviteléhez tudás, intelligencia és meggyőződésből származó jóakarát szükséges.

Ha valahol áll ez a tétel, akkor a közegészségügy terén áll, a mely folytonos gondos munkát, igen gyakran önmegtagadást, kényelmes vagy kellemes, de rossz szokásoktól való lemondást és anyagi áldozatot is követel.

Hogy mily nagyfontosságúnak tartották mindig és mindenütt az iskola szerepét a népre való hatásában, legjobban kitűnik abból, hogy az emberi társadalom hatalmi faktorai saját céljaik előmozdítására és biztosítására első sorban mindig az iskolákat igyekeztek hatalmukba keríteni, teljes joggal feltételezve azt, hogy azé a nép, a kié az iskola. Azt hiszem senki sem fogja túlzásnak tekinteni, ha azt mondom, hogy ügyes berendezéssel, a tanerők megfelelő megválogatásával, annak, a ki az iskolát hatalmába kerítette sikerülhet egy pár generáció nevelésével szabadelvű államból ultramontan-klerikálist, klerikálisból szabadelvűt, demokratikusból oligarchiás hajlamokkal bírót, sovíniszta nemzetiből kozmopolitát stb. csinálni. Lehetetlen feltételezni, hogy egyedül a közegészségügy iránti érzék fejlesztésében maradna meddő az iskola tevékenysége, ha olyan erélyesen gondoskodunk hatásossá tételéről, mint a minő erélyesen gondoskodtak ama bizonyos hatalmi faktorok saját céljaik előmozdításáról.

Ez a tudat, nem akarom tagadni, már-már ébredezik, de még nem vált erős meggyőződéssé; de ha ilyenné válik is, nem fog a gyakorlatban, tehát az iskola szervezetére jelentékenyebb hatást gyakorolni mindaddig, míg a közegészségügy maga az állami életben az államra háramló teendők között el nem foglalja azt a pozíciót, melyet a mint azt előbb kifejtettem, majdan okvetetlenül el fog foglalni.

Hogy az iskola szerepére a közegészségügy emelése körül már gondolnak, bizonyítja azon tény, hogy az iskolaorvos és középiskolai egészségtanári intézmény egyáltalán létezik, de hogy ezt *mennyire becsülik* és hogy az viszonyítva más állami intézményekhez, milyen pártolásban részesül, arról hangosan beszélnek az állami költségelőirányzatban foglalt számok. Így p. o. egy év alatt (1903—4) az egész iskolaorvosi és egészségtanári intézményre, beleértve a budapesti és kolozsvári egyetemekkel kapcsolatos tanfolyamok költségeit is, 25,280 korona fordított.

Ezzel szemben lóversenydíjakra és lóversenyek segélyezésére a magyar állam évenként 316,000 koronát költ. Szíveskedjenek jól megjegyezni, hogy ezen 316,000 korona csakis lóversenydíjakra és segélyekre szolgál, nem pedig a ménésbirtokok fenntartására, vagy állattenyésztési célokra, melyek sok milliót vesznek igénybe. De jogunk van-e a felett keseregni, hogy az iskolaorvosi intézmény, mely nálunk nem sokkal kevesebbre mint egy negyedszázados múltra tekinthet vissza, oly csekély figyelemben részesül, hogy a lóversenydíjakra fordított összegnek csak egy tizenkettedrészét veheti igénybe, ha azt látjuk, hogy Magyarország belügyi tárczájában a közegészségügy ápolására és emelésére szolgáló kiadások mily siralmas, mily hihetetlen csekélyek. A legújabb költségelőirányzatban járványok elfojtására és egyéb netalán szükséges intézkedésekre és szegény községek jó ivóvízzel való ellátására összesen 20,000 korona vétetett fel. Az összes, a közegészség emelésére fordítható rendes kiadások kerek számban 230,000 koronára tehetők. Itt szerepel a közegészségi tanács, a belügy minisztérium bakteriológiai és higiéniai laboratóriuma, a himlőoltás és a difteriaszérum-termelés. A kórházak fenntartására és a betegápolásra szolgáló költségek, természetesen nem, mert ezek nem higiéniai, azaz a betegségek megelőzésére, hanem betegek gyógyítására és ápolására való intézmények.

Legfeljebb még a 7 éven felüli elhagyott gyermekek gondozására felvett összeget (100,000 K) lehetne még higiéniai célokra is szolgálónak tekinteni, habár igen kétséges, vajjon jogosan tennők e ezt, mert ez inkább gyermekvédelmi kiadásnak tekintendő.

Ismétlem tehát: nincs valami különös okunk azt állítani, hogy éppen csak az iskolaorvosok volnának az állam mostoha gyermekei, a mikor konstatáljuk, hogy a közegészségügy in totó sem részesül nagyobb figyelemben, mint abban, hogy reá legjobb esetben annyit, de tulajdonképp $\frac{1}{3}$ -részszel kevesebbet költenek, mint a lóversenyek segélyezésére. A viszonyok javulását várhatjuk, sőt, a mint már bevezetésemben mondtam, erre bizton is számíthatunk, de csak akkor, mikor a nép valódi érdekeinek tudatára ébred és a nép-egészség megőrzése a parlament szemében legalább is oly fontos dolognak fog látszani, mint tenyészvikák kiosztása uradalmak számára.

Ezen tudatot érlelni, minél szélesebb körökbe vinni az országos közegészségi egyesület és az ennek keretében működő iskolaorvosi szakosztályunk legfontosabb feladata.

De mikor ezt ráljuk és ilyen irányban működünk, ne feledkezzünk meg arról, hogy komolyan és céltudatosan válogassuk meg az erre szolgáló eszközöket, nehogy túlzást vagy egyoldalúságot vessenek szemünkre azok, a kik a mozgalomnak nyílt vagy titkos ellenségei.

Ne felejtjük el soha, hogy eredményes működésnek egy ország közegészségének terén első és főfeltétele az anyagi erő, a pénz s hogy ennek megszerzése az állam támogatása és részéről hozott anyagi áldozatok nélkül gyakran nehézségekbe ütközik, vagy éppen lehetetlen.

Jelszavak tehát mint az, melyet elég sokszor hallunk, hogy az állam többre becsüli az ökrök vagy lovak egészségét, mint az emberét, árthatnak az ügynek, mert könnyen úgy magyarázhatók, hogy az, a ki használta nem gondolta meg azt, hogy az állatok egészsége feletti örökös nem azoknak érdekében történik, hanem az állattenyésztő és állattal kereskedő nép érdekében, mely ezen jövedelmi forrás híján egészségügyi szükségleteiről sem volna képes gondoskodni.

A mit kívánhatunk és a minek elérésére minden erőnkkel törekednünk kell, nem egyéb mint az, hogy megszűnjék azon egyenlőtlenség, mely most az államháztartásban sok irányban mutatkozik, megszűnjék egyes irányok vagy gazdasági ágak túlbecsülése vagy protekciója, más sokkal fontosabbak rovására s hogy ne lássunk ezentúl az egyik oldalon, az egyik tárcza keretében valóságos pazarlást, míg a másik a legégetőbb szükségleteknek sem bír eleget tenni.

Ha majd így és helyesebben fogunk gondolkodni, a közegészségügy fejlesztésére és az ennek első alapját képező iskolaorvosi és egészségügyi intézmény ápolására is majd marad annyi, hogy azt az agóniához nagyon hasonló állapotából igazi életre ébreszthessük.

Ezen meggyőződésem kinyilatkoztatásával elérkeztünk egy pontra mélyen tisztelt hallgatóság, mely az általános kérdésektől a konkrétumokhoz vezet.

Azon erős kifejezés, melyet használtam, hogy az ország közegészségügyét általában és különösen az iskolaorvosi ügy jelen állapotát jellemezzem, nem akar egy demagógiái fogás, egy nagyhangú a kedélyek izgatására szolgáló frázis lenni, hanem Valóban megfelel a tényeknek.

Az iskolaorvosi és egészségügyi intézmény nálunk létezik ugyan, de javarészt csak a papíron. Nem tud élni, mert azt,

a mire szüksége volna, hogy megélhessen, nem kapja meg, nem tud meghalni, mert az a kis segítség, a miben részesül éppen elég arra, hogy még életjelt adhasson. Az az anyagi támogatás, melyben az iskolaorvosok, ott, a hol egyáltalában vannak — mert számuk vajmi csekély! — részesülnek, nem hathat más-képpen mint azon aetherinjektio vagy moschusadag, melyek a haldoklónak adunk, hogy kialvó életét ideig-órákig mester-ségesen fenntartsuk.

Az iskolaorvosok *egy évi működésére* után járó »jutalomdíjnoki nevezett összeg, melyben azonban igen gyakran csak hosszabb vagy rövidebb ideig tartó ingyenmunka után részesülnek 200, 300 vagy 400 korona. Csak három olyan iskolaorvos van, kinek jutalomdíja évi 600 koronára rúg.

A szakszerű működéshez szükséges felszerelésről stb. természetesen szó sincs. Befolyásuk az iskolaorvosoknak az iskolák egészségügyének intézésére jóformán semmi, mert hogy az iskolaigazgatónak tanácsokat adhatnak, melyeket az elfogadhat vagy sem, csak nem tekinthető ilyen befolyásnak. Az egészség-tan tanárának tárgya nem kötelező, minélfogva előfordul az, hogy a szerencsétlen egészségtanár ott hagyja fényes állását, mert a különben is nehezen fegyelmezhető iskolaiifjúság tűrhetetlenné teszi helyzetét.

Sokat mondok-e tehát, ha azt állítom, hogy az egész iskolaorvosi és középiskolai egészségtanári intézmény úgy néz ki, mintha csak a látszat kedvéért tartatnék fenn, mintha az egészet, itt magunk között az országban nem is vennénk komolyan, hanem csak egy kis színes szalagocskának tartanánk, melylyel alkalomadtán a külföld előtt demonstrálhatjuk, hogy kultúrnemzet vagyunk még pedig a javából, mert íme: majd egy negyed század óta van olyan intézményünk, mely másutt vagy nincs, vagy csak később fejlődött.

Lehet-e orvostól, kinek mégis csak első feladata saját és családja életének fenntartásáról gondoskodni, azt követelni hogy napi 50 fillérért, vagy legfeljebb 1 koronáért — mert körülbelül ennyi jut fizetéséből egy napra — lelkes tanár legyen, hogy minden előadásra úgy készüljön a mint ez jó előadás megtartására szükséges; hogy az irodalmat figyelemmel kísérve haladjon a közegészségi tudománnyal; hogy gondoskodjék a szemléleti előadáshoz szükséges eszközökről és anyagokról; hogy folyton figyelemmel kísérje száz meg száz tanuló egészségi állapotát; hogy ragályos betegségek terjesztését megelőzze és

megakadályozza; hogy az iskolaépület egészségi viszonyai felett őrkdjék; hogy ügyeljen a fűtésre és szellőzésre, a falak és padozat tisztaságára, hogy víz és levegőanalysiket végezzen, hogy ragály behurczolása esetén a fertőtlenítést vezesse, hogy jelentéseket írjon stb. stb.?

Pedig igen tisztelt hallgatóság mindez és számtalan egyéb dolog az iskolaorvos, illetőleg egészségktanár feladataihoz tartozik és 34, részben igen terjedelmes paragrafusban, szépen le vagyon írva a vallás- és közoktatásügyi miniszter 1887. évi 44,250. számú rendeletével kiadott részletes utasításban.

Csaknem hihetetlen ugyebár? de még hihetlenebb, hogy szószólói akadtak olyan reformoknak, melyek, a nélkül hogy az iskolaorvosok és egészségktanárok javadalmazása tanult, oklevelek birtokában levő emberekhez méltó módon előzetesen biztosíthatnék, a szakműködéshez szükséges eszközökről előzőleg gondoskodás történnék — az iskolaorvosok teendőit még szaporítani, a feltételeket szigorítani és az így is lehetetlen állapotot még túrhethetlenebbé tenni czélozták.

Szerencsének tartom, hogy a középiskolák ügyeinek vezetése olyan férfiú kezében volt, ki jólehet minden egészséges újítás barátja, mégis sokkal óvatosabb, sokkal jobb barátja az iskolaorvosi intézménynek és sokkal jobban ismeri ezen intézmény gyökereiben rejltő bajt, minthogy egykönnyen belement volna egy reformba, melynek nélkülözhetetlen előfeltételei még nincsenek meg.

Ezen nélkülözhetetlen, elengedhetetlen feltételekről kívánnék most néhány szót mondani.

Sehol sem látjuk azt a hibás tendenciát, hogy egy ember csupa mellékfoglalkozásból tartsa fenn magát, oly kirívó módon érvényesülni, mint az orvosi működés terén és ezt az irányt sajnos, belevitték az iskolaorvosi és egészségtanári intézménybe is.

Újra utalok a már idézett, az iskolaorvosok és egészségktanárok feladatait részletező szabályzatra és bátran reabízom minden elfogulatlan ember ítéletére eldönteni azt, hogy egy ilyen állás mellékfoglalkozásnak tekinthető e, melyet 200 vagy 400 koronával lehet honorálni, vagy pedig olyannak, mely egy egész ember folytonos, fáradhatatlan, kitartó munkáját veszi igénybe, mely legalább is felér azzal, melyet más téren működő szakemberektől vagy hivatalnokoktól elvárunk.

Ugyan kinek jutna eszébe egy ügyvédet megkínálni azzal, hogy mellesleg, egy pár száz koronáért, bírói vagy közvádltói

funkciókat teljesítsen, vagy azzal, hogy hasonló feltételek mellett egy minisztériumban hivatalnokoskodjék, a hol különben sokkal kevesebb dolga volna mint az, a mit az iskolaorvostól követelünk?!

De hogy ne menjünk ilyen messze: rendén valónak tartanak e tanári pályán működő embereket ily módon alkalmazni? Hát nem látjuk-e, hogy nemcsak a szellemi kiképzés körül alkalmazottak, hanem az ének, és tornatanítók is mint rendes tisztviselők vannak fizetve és ellátva.

Hát csakis az iskolaorvos és egészségktanár képezzen kivételt? Egyedül ő legyen az, a kitől tömérdeket követelünk a nélkül, hogy ezen munka után való megélhetéséről csak leg-távolabb is gondoskodnánk?

Mi lehet az oka annak, hogy ez tényleg így van?

Csakis kétféle.

Vagy az, hogy az egész iskolaorvosi intézményt, a mint már mondtam, nem veszik komolyan.

Vagy az, hogy annak jelentőségét nem értik át és azt hiszik, hogy az iskolaorvosi és egészségktanári teendő olyasvalami, a mit a praxisában kifáradt vagy kifáradó orvos amúgy hamarosan és mellékesen elvégezhet, mint akár egy nátha ellen való rendelést, a mihez talán, az illetők nézete szerint, abban is hasonlít, hogy úgy mint a nátha elleni orvosi rendelés is, sem nem árt, sem nem használ!

A helyzet javulásának első feltétele tehát az, hogy gyökeresen megváltozzék a felfogás az iskolaorvosok teendőiről, ezen teendők fontosságáról és kihatásáról a jelen és jövő nemzedékre.

Ennek teljes átértése kétségtelenül maga után fogja vonni az iskolaorvosok megbecsülését és ez kifejezést fog találni azon pozícióban és anyagi támogatásban, melyet az állam számukra készen fog tartani.

Hogy ezen pozíciónak milyennek kell lenni s hogy ennél fogva milyen lesz, ha a közegészségügy a kétségtelenül bekövetkező társadalmi átalakulások folytán, a közigazgatásban nagyobb szerepet fog játszani, mint jelenleg, azt már nagyobb körvonalalaiban előre lehet látni.

Mindenütt azt látjuk, hogy a nép és ennek különösen azon rétege, mely zömét képezi, a munkásosztály, melyhez magunkat is büszkén számítjuk, mily tisztelettel és szeretettel viseltetik a tudomány iránt. Nincs az a tudósokból álló gyülekezet, mely komolyabban, feszültebb figyelemmel és nagyobb türelemmel

végighallgatna egy tudományos előadást, mint egy auditorium, mely munkásokból áll. Lehetetlen a legőszintébb tiszteletet megtagadni olyan emberektől, kik naphosszant keményen dolgozva, képesek megőrizni azt a lelki és testi frissiséget, mely ezen valóságos tudományszomjúságban oly fényesen megnyilatkozik.

Az a nép, mely ilyesmire képes, a mely a tudományt ennyire szereti, már csak azért is, mert tudja, hogy csakis ez teheti valóban szabaddá, csakis ez adhatja kezébe azon fegyvereket, melyek boldogulásához szükségesek: ez a nép meg fogja becsülni a tudomány hirdetőit és művelőit is és biztosan elébe fogja tenni minden más olyasminek, a mi mostan indokolatlanul nagyobb becsben és tekintélyben részesül.

Ilyen hangulat, ilyen diszpozíció mellett pedig csak egy figyelemzetésre lesz szükség, hogy megteremtessenek azon már többször említett előfeltételek, melyek az iskolaorvosi és egészséggtanári működést, mely a nép jólétét gyökerében érinti, valóban eredményessé tehetik.

Mindenki be fogja látni, hogy ezen föltételek csak a következők lehetnek:

1. Az egészséggtannak rendes, kötelező tantárggyá kell lenni nemcsak a középiskolákban, hanem minden iskolában.

2. Minden iskolát el kell látni azon eszközökkel, megfélelően fölszereit dolgozdaival, melyek az egészséggtan gyakorlati szemlélhető előadásához szükségesek.

3. Minden iskolaorvosnak és egészséggtanárnak rendes tanárnak kell lennie, olyan fizetéssel, mely az anyagi gondoktól ment életét biztosítja és lehetővé tegye azt, hogy egyedül magasztos feladatának élhessen.

4. Az iskolaorvost és egészséggtanárt olyan helyzetbe kell hozni, hogy mindannak, a mit az iskola-egészségügy érdekében szükségesnek tart, a gyakorlatban érvényt is tudjon szerezni.

Akkor majd, a mikor ezen négy pontban felsorol szerintem elengedhetetlen föltételek meglesznek, beszélhetünk majd igazán iskolaorvosi intézményről s akkor majd követelhetjük mindazt, a mi jelenleg az iskolaorvosi szabályzatban foglaltatik, sőt követelhetünk még többet is, követelhetünk mindent, a mi az iskola egészségügy fejlesztése, az ifjú nemzedék és a nép egészségének és munkaerejének megőrzése érdekében czélszerű és szükséges.

Holmi aprólékos intézkedésektől, javításoktól, p. o. az iskolaorvosok jutalomdíjának 1—200 koronával való felemel-

sétől, azonban nem lehet semmit sem várni. Ellenkezőleg, azt tartom, hogy ilyesmi csak ártana az ügynek, mert annak lát-szatát keltve, mintha csakugyan történt volna valami figyelmet érdemlő javítás, a viszonyok gyökeres rendezését beláthatatlan időre halasztja.

Soha sem fogom elfelejteni azt, a mit boldogult Trefort miniszter mondott egy alkalommal, mikor egy vezetésem alatt álló intézmény akkori siralmas állapotát ismertetve, arra kértem, hogy legalább a legégetőbb bajokon segítsen bizonyos palliatív szerekekkel. Szívesen megteszem — így válaszolt — ha kívánja, jólehet nem is tartozik tárczám ügykörébe; de fogadja meg tanácsomat: ne kívánja és ne elégedjék meg foltozásokkal; ilyen foltozás legnagyobb ellensége a javításnak. Engedje teljesen tűrhetetlenné válni a viszonyokat, annyira, míg mindenki belátja, hogy a sok foltozás már többre kerül mint az új ruha!

A következmények bebizonyították, hogy Trefortnak igaza volt.

Bármilyen keserű is az, a mit mondandó vagyok, nem hallgatom el, mert végre is rá kell mutatni a hibákra, ha azt akarjuk, hogy észrevegyék és megszüntessék.

Az intéző körökben nálunk kevés, de annál dicséretesebb kivétellel azon felfogás uralkodott, hogy új intézményeket célszerű ugyan lehető nagy számban létesíteni, de úgy hogy azok ne kerüljenek pénzbe, vagy csak olyan kevésbe, hogy a bud-getben észre sem vegyék.

Évek múltán, aprólékos költségemelésekkel, melyek a nagy kiadások mellett szintén majd eltűnnek, majd csak sikerül ezen intézményeken egyetmást javítani.

Ezt nevezték és nevezik máig is, intézmények fejlesztésének.

Ilyen politikával csakugyan oda jutottunk, hogy alig van európai állam, mely annyi kulturális intézményt tudna felmu-tatni mint Magyarország, de az is igaz, hogy alig van ország, mely kevesebb hasznát látná ezeknek mint mi.

És ez nem is lehet másképpen, ha meggondoljuk, hogy új intézmények kellő felszerelések és eszközök nélkül kontár munkára lévén kárhóztatva, már kezdettől fogva teljesen elveszítik hitelüket és így a közvélemény morális támogatásában sem részesülhetnek, mely morális támogatás az anyagi támogatás megszerzésére vezethetne.

Ha egy új kulturális intézmény létesítésének eszméje fel-merül, jól meg kell gondolni azt, hogy meg van-e hozzá

szükséges szellemi és anyagi tőke. Ha még nincs, akkor sokkal jobb az alkalmas időt bevárni, mint valami tökéletlenséggel az egészséget elrontani és hitelét veszélyeztetni. Ezt az utóbbi eljárást követték a nyugati kultúrállamok és ideje, hogy már mi is erre az útra térjünk.

A fent jellemzett hibás utat követték körülbelül az iskolaorvosi és egészségügyi intézmény létesítésénél is s ha mégis azt látjuk, hogy ez a politika nem bírta azt tönkretenni és hitelétől megfosztani; ha ellenkezőleg azt látjuk, hogy az intézmény barátjai habár lassan, de mégis szaporodnak: ez részben magában a vezető gondolatban, azon eszme erejében rejlik, melyet boldogult elődöm Fodor József ébresztett egy szebb JÖVŐ reményében, melynek virradására élete alatt hiában fáradott s mely előttünk is csak még mint remény lebeg.

De igen nagy érdeme van az érdeklődés ébrentartása körül az iskolaorvosi szakosztálynak is, s ha megelégedéssel tekinthet ma vissza tíz évi lankadatlan működésére, ezt nem utolsó sorban azért teheti, mert valóban neki köszönhetjük, hogy az iskolaorvosi intézmény foglalkoztatja a közvéleményt 3 hogy kénytelenek számolni vele még olyan körök is, melyekben több az ellensége vagy lanyha pártolója, mint igaz, meggyőződteljes barátja.

És most tisztelt hallgatóság bezárom előadásomat azon reményben, hogy eltaláltam önök gondolatát, midőn azt mondom népünknek:

Adjátok kezünkbe az iskolát s mi ép, józan és munkás embereket nevelünk hazánknak!

id. Liebermann Leó.